

Вікторина до Дня Українського козацтва (14 питань) (правильна відповідь червона)

1. Питання №1. Слово «козак» прийшло в українську мову із іншої мови. Від якого слова воно походить?

- жити бідно
- мандрувати**
- полювати
- грабувати
- воювати

Слово «козак» походить від давньотюркського слова «кьоз-», що означало мандрувати, ходити, бродити. До того як слово «козак» прийшло в українську мову, воно означало «вільна людина», «авантюрист», «шукач пригод», «вартовий», «розбійник», «найманий воїн». Цікавим є те, що назва народу «казахи» має ці ж витoki. В минулому існували версії, що слово походить від власного імені першого ватажка, якого звали Козак, від назви народу «хозари» («козари»), або від слова «коза».

2. Питання №2. Запорозькими козаками або запорожцями називали тих козаків, які жили за порогами. Що таке пороги?

- лісові смуги, що перетинали степ і заважали проходу війська
- система оборонних укріплень та фортець у степу, яка захищала від нападів татар
- смуга пагорбів, рівчаків і скель, що розділяли степ
- смуга скель, що пересікає русло ріки і заважає проходу суден**
- болотиста місцевість поряд з річкою, непрохідна для війська

Порогами називається смуга скель, яка перетинає всю течію річки. Запорожці жили за дніпровими порогами. Дніпро перетинало 9 порогів — Кодацький, Сурський, Лоханський, Дзвонецький, Ненаситецький, Вовнизький, Будильський, Лишній, Вільний. Після побудови на Дніпрі плотини ДніпроГЕСу всі пороги опинились під водою.

3. Питання №3. В часи Київської Русі правив князь, який був схожий на козака, вів життя, схоже на козьке, а з дніпровими порогами була пов'язана важлива подія в його житті. Хто це був?

- князь Олег Віщий
- князь Ігор Старий
- князь Святослав Хоробрий**
- князь Володимир Великий
- князь Ярослав Мудрий

Це був князь Святослав Хоробрий. Він з дитинства почав брати участь у військових походах і провів в них майже все життя, славився своєю відвагою. В побуті відзначався простотою. В похід не брав з собою возів, котлів, їв смажене м'ясо, спав не в шатрі, а просто неба, підклавши під голову кінське сідло. Його одяг відрізнявся від одягу інших воїнів лише чистотою. Залишились описи його зовнішності — князь не мав бороди, але мав довгі вуса, голова була поголена, однак з одного боку звисав жмут волосся (нагадує козацький оселедець). Повертаючись Дніпром із походу потрапив у засідку біля дніпрових порогів, де і загинув.

4. Питання №4. Назва якого українського міста тісно пов'язана з однією із назв козаків?

- Черкаси**
- Дніпропетровськ
- Пирятин
- Токмак
- Козятин

Українських козаків іноді називали «черкасами» (переважно — в офіційних документах Московської держави). За однією із версій, назва походить саме від міста Черкаси, яке було одним із центрів формування козаччини. Звідси пішла назва деяких населених пунктів, наприклад, на Харківщині — села Черкаська Лозова, Черкаські Тишки, Черкаський Бишкін, засновані козаками-черкасами.

5. Питання №5. Життя цього козака було визначним. Походив він з аристократичної родини, однак зв'язав своє життя з козаками. Очолюючи козацькі ватаги, постійно вів успішні війни з татарами та турками. В ході боротьби з ворогами у нього з'явилась ідея побудувати на дніпровському острові Хортиця фортецю, яка б стала козацьким осередком у боротьбі з татарами та турками. Новопобудована фортеця дуже заважала татарам і туркам, тож вони кілька разів намагались знищити її. Під час одного з походів потрапив у турецький полон. В Стамбулі йому запропонували перейти на турецьку службу, однак він відмовився. Як передають перекази, сам турецький султан умовляв його прийняти іслам та служити туркам, обіцяючи за це велику винагороду і, навіть, віддати султанську дочку йому у дружини. Та він у відповідь висміяв цю пропозицію. Тоді його засудили до жорстокої кари — підвісили за ребра на залізний гак, де він мав помирати в страшних муках. Однак він весь час лаяв турків та їхню віру поки один із турків, не витримавши, не застрелив його з лука. Його героїчне життя та загибель оспівана в козацьких думах. Хто це?

- козак Байда**
- козак Мамай
- козак Харко
- козак Дорош
- козак Іван Сірко

Цим воїном був князь Дмитро Вишневецький, або козак Байда. Саме його вважають засновником першої Запорозької Січі.

6. Питання №6. Де знаходилась Запорозька Січ?

- на острові Хортиця на річці Дніпро
- на острові Томаківка на річці Дніпро
- на острові Базавлук(Чортотлик), де в Дніпро впадають три річки — Чортотлик, Підпільна, Скарбна
- на Микитиному Розі на березі Дніпра
- на річці Кам'янка
- в урочищі Олешки на березі Дніпра
- на річці Підпільна
- інше**

Запорозькі Січі були створені в усіх цих місцях. Всього існувало 7 (або 8) Запорозьких Січей: Хортицька (1555—1557, заснована князем

Вишневецьким на острові Хортиця на Дніпрі, іноді її не відносять до числа Запорозьких Січей); Томаківська (80-ті роки XVI ст. — 1593 на острові Томаківка на Дніпрі); Базавлуцька (1593—1638 на острові Базавлук(Чортомлик) на Дніпрі); Микитинська (1639—1652 на Микитиному Розі на березі Дніпра); Чортомлицька (1652—1709 на острові Базавлук(Чортомлик) на Дніпрі); Кам'янська (1709—1711, 1730-1734 в гирлі річки Кам'янки); Олешківська (1711—1728 в урочищі Олешки на березі Дніпра); Нова Січ (1734—1775 на півострові, що омивався рікою Підпільною). Також, після знищення російськими військами Запорозької Січі частина козаків пішла за Дунай на територію Османської імперії, де заснувала Задунайську Січ (1775—1828).

7. Питання №7. Чому День Українського козацтва святкується 14 жовтня?

- в цей день було засновано першу Запорозьку Січ
- в цей день святкувалось престольне свято січової церкви**
- в цей день Богдан Хмельницький здобув одну із славетних перемог над поляками
- в цей день було сформовано підрозділ українських січових стрільців

1(14) жовтня — православне свято Покрова Пресвятої Богородиці. В цей день у січовій церкві було престольне свято, оскільки її було освячено саме на честь Покрова Пресвятої Богородиці. В цей же день, зазвичай, козаки збирались на загальну раду. Цей день і став Днем Українського козацтва.

8. Питання №8. Хто на Січі мав найвищу владу?

- суддя
- гетьман
- кошовий отаман
- осавул
- загальна козацька рада**

Найвищу владу на Січі мала загальна козацька рада. Загальні ради, зазвичай, відбувались 1 січня, 1 жовтня — на свято Покрова Пресвятої Богородиці, на другий чи третій день Великодня, а також, в будь-який день на вимогу товариства. На радах вирішували найголовніші питання — про війну та мир, про організацію походів, про покарання важливих злочинців, про поділ земель та про вибори козацької старшини (керівний склад козацького війська).

9. Питання №9. Символи влади у козаків називались клейнодами. Одним з найвідоміших клейнодів є гетьманська булава. Однак клейноди мав не лише гетьман, але й інші представники козацької старшини. Один з козацьких клейнодів мав тваринну деталь. Що це була за «деталь»?

- кінський хвіст**
- собача голова
- вовчі ікла
- ведмежа шкура

Це був кінський хвіст. Його використовували для виготовлення бунчука. Бунчук був символом влади гетьмана. Він представляв собою держак, увінчаний кулею, з-під якої звисали косиці кінського волосся.

10. Питання №10. Які були козацькі правила стосовно віри?

- на Січ приймали людей різних вір, якщо вони зголошувались безстрашно боротися з ворогом
- на Січ не приймали іновірців, лише християн різних конфесій, на козацьких землях могли жити іновірці, якщо вони зголошувались виконувати козацькі традиції
- на Січ приймали лише православних, на козацьких землях могли жити іновірці, якщо вони зголошувались виконувати козацькі традиції
- на Січ приймали лише православних і лише православні могли жити на козацьких землях**

На Січ приймали лише православних. Іновірці могли вступити на Січ лише в тому випадку, якщо вони згоджувались прийняти православ'я. На козацьких землях також могли жити лише православні. Якщо на початку запорозької історії відношення до іновірців було більш поблажливим, то з початку XVII століття козаки все більше виступають в якості ревних захисників православної віри. У 1620 році гетьман Петро Сагайдачний з усім запорозьким військом вступив до православного Київського братства, а у 1632 році на загальній раді козаки вирішують остаточно усунути зі свого середовища католиків. Відтоді на Січ приймали лише православних християн. Положення про те, що в Україні не можуть проживати іновірці було закріплено і в Конституції Пилипа Орлика.

11. Питання №11. Звичайними атрибутами козака, без яких його важко уявити, були шаровари, шабля тощо. Одним із козацьких атрибутів була носогрійка. Що це таке?

- чарка горілки
- порохівниця
- люлька**
- каша
- бандура

Носогрійками козаки називали коротенькі люльки. Крім носогрійок у козаків були і великі люльки, які курило все товариство разом.

12. Питання №12. Які були козацькі правила стосовно мови?

- питання мови під час прийому на Січ не розглядалося
- вміння говорити українською мовою було бажаним, але не обов'язковим
- іноземці, вступаючи на Січ, мали вивчити козацьку українську мову і ця вимога була обов'язковою**

Для вступу на Січ людина обов'язково мала знати козацьку українську мову. Це стосувалось й іноземців - якщо вони її не знали, то мали вивчити.

13. Питання №13. У козаків були суворі закони. Наприклад, за велику або неодноразову крадіжку козака могли засудити до шибениці. Однак, як повідомляють перекази, у засудженого до шибениці була одна можливість врятуватися. За яких умов засуджений міг зберегти своє життя?

- якщо він згодиться перепливти Дніпро поруч зі смертельно небезпечними порогами
- якщо він згодиться постригтися в монахи
- якщо якась дівчина згодиться одружитися з ним**
- якщо він згодиться піти в Крим та визволити з татарської неволі кількох бранців

Перекази повідомляють, що засуджений, за козацьким звичаєм, міг зберегти життя, якщо якась дівчина згодиться одружитися з ним.

14. Питання №14. Козаки обороняли Україну від татарських набігів. Щоб вчасно відреагувати на татарський напад вони виставляли далеко в степу сторожі, які мали спостерігати за татарами і якомога швидше попереджати військо про ворожі зағони. Як сторожовим козакам вдавалося обігнати татарів (у яких були швидкі коні) і завчасно попередити товаришів про татарський напад?

- у козаків були в степу пости, де були коні; козак, який мчав на коні зі звісткою про напад, змінював на цих постах втомлених коней на свіжих і тому швидше за татар встигав досягти козацького війська
- козаки використовували голубину пошту — лист прив'язували до лапи спеціально натренованого голуба і він летів на Січ
- **козаки використовували «світловий телеграф» — передавали звістку за допомогою багаття**

Козаки використовували для попередження «світловий телеграф» — біля кожного з козацьких сторожових постів у степу зберігалися смоляні бочки (ці сигнальні споруди називали «фігурами»). Коли козацька сторожа помічала ворога, то підпалювала ці бочки. Вогонь та дим від цих «фігур» помічали на сусідньому пості і підпалювали свої «фігури» і т.д. В результаті, звістка про ворожий напад дуже швидко доходила до козацького війська.

Матеріали взято з сайту Харківського історичного музею ім. М.Ф. Сумцова <http://museum.kh.ua/>